

COUNCIL
OF EUROPE

CONSEIL
DE L'EUROPE

OFFICE OF THE COMMISSIONER
FOR HUMAN RIGHTS

BUREAU DU COMMISSAIRE
AUX DROITS DE L'HOMME

Strasbourg, 15. oktober 2003

CommDH(2003)11

Prevod iz angleškega originala

POROČILO
G. ALVARA GIL-ROBLES-a,
KOMISARJA ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

O NJEGOVEM OBISKU V SLOVENIJI

11. – 14. Maj 2003

v obravnavo Odboru ministrov
in Parlamentarni skupščini Sveta Evrope

<u>UVOD</u>	3
<u>SPLOŠNE UGOTOVITVE</u>	3
<u>I ZAŠČITA MANJŠIN IN NEDISKRIMINACIJA</u>	4
POLOŽAJ ROMOV	5
NORMATIVNI OKVIR	5
DISKRIMINACIJA	5
IZOBRAŽEVANJE	6
POLITIČNA UDELEŽBA	6
OBISK ROMSKE SKUPNOSTI V VASI VELIKO MLAČEVO, GROSUPLJE	7
OSEBE, KI IZVIRAJO IZ DRUGIH DELOV NEKDANJE JUGOSLAVIJE	7
DRUGA VPRAŠANJA, KI SE NANAŠAJO NA NEDISKRIMINACIJO	8
<u>II POSAMEZNI PROBLEMI, KI IZVIRAJO IZ OBDOBJA TRANZICIJE</u>	10
POLOŽAJ OSEB IZBRISANIH IZ REGISTRA STALNEGA PREBIVALSTVA	10
PROBLEMI, KI SE NANAŠAJO NA DENACIONALIZACIJO PREMOŽENJA	11
<u>III SODNI SISTEM IN SISTEM ZAPOROV</u>	13
TRAJANJE SODNIH POSTOPKOV	13
POLICIJA	14
SISTEM ZAPOROV	16
<u>IV POLOŽAJ BEGUNCEV, PROSILCEV ZA AZIL IN MIGRANTOV</u>	17
OBISK CENTRA ZA TUJCE SLOVENSKE POLICIJE V POSTOJNI	17
BEGUNCI IN PROSILCI ZA AZIL	18
<u>V POLOŽAJ NEKATERIH RANLJIVIH SKUPIN</u>	19
TRGOVINA Z LJUDMI	19
INVALIDNE OSEBE – OBISK SOCIALNE USTANOVE V LUKAVCIH	19
<u>VI SOCIALNE IN DELAVSKE PRAVICE</u>	20
<u>ZAKLJUČKI IN PRIPOROČILA</u>	22

UVOD

V skladu s členom št. 3 (e) Resolucije (99) 50 Odbora Ministrov o Komisarju za človekove pravice Sveta Evrope sem z veseljem sprejel povabilo dr. Dimitrija Rupla, ministra za zunanje zadeve, na uradni obisk Slovenije v času od 11.-14. maja 2003. Želel bi se zahvaliti ministru za njegovo povabilo in za vire, ki mi jih je v času obiska dal na razpolago, kakor tudi veleposlanici Darji Lavtižar Bebler, stalni veleposlanici Slovenije v Svetu Evrope in gospe Mileni Šmit, Heleni Blatnik-Hauzler in Petri Pirih z Ministrstva za zunanje zadeve za njihovo sodelovanje in pomoč pri organizaciji tega obiska. Za podporo se zahvaljujem tudi gospe Liani Kalčina, direktorici Informacijsko-dokumentacijskega centra Sveta Evrope v Ljubljani, ki je nudila dragoceno pomoč pri organizaciji obiska, še posebej sestanka z nevladnimi organizacijami. Obiskal sem področja Ljubljane, Doba in Grosuplja, pri čemer sta me spremljala gospa Satu Suikkari in gospod Alexandre Guessel, člana Urada Komisarja.

Med obiskom sem se srečal z dr. Dimitrijem Ruplom, ministrom za zunanje zadeve, gospodom Ivanom Bizjakom, ministrom za pravosodje, dr. Radom Bohincem, ministrom za notranje zadeve, dr. Vladom Dimovskim, ministrom za delo, družino in socialne zadeve, gospodom Borutom Pahorjem, predsednikom Državnega zbora, gospodom Matjažem Hanžkom, varuhom človekovih pravic, dr. Dragico Wedam Lukić, predsednico Ustavnega sodišča, predstavniki Urada Vlade za narodnosti, gospodom Dušanom Valenčičem, direktorjem Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij, gospodom Jožetom Podržajem, direktorjem zapora na Dobu, gospodom Andrejem Anžičem, namestnikom generalnega direktorja Policije in gospodom Ivanom Robnikom, predsednikom Višjega delovnega in socialnega sodišča. Srečal sem tudi predstavnike slovenske Odvetniške zbornice, Slovenskega sodniškega društva, sindikatov in nekaterih nevladnih organizacij. Obiskal sem zapor na Dobu in romsko skupnost v Grosupljem. Moja ekipa je obiskala Center za tujce v Postojni in institucijo za invalidne osebe v Lukavcih.

SPLOŠNE UGOTOVITVE

1. Moj obisk, ki je sovpadal z 10. obletnico članstva Slovenije v Svetu Evrope, je predstavljal priložnost za razmislek o razvoju v zadnjih desetih letih. Visoka stopnja demokracije in spoštovanja vladavine prava dosežena v tem obdobju kažeta, da so morale biti te vrednote v slovenski družbi globoko zakoreninjene dolgo pred njeno neodvisnostjo leta 1991, sicer bi bilo v zgolj dobrem desetletju po padcu totalitarnega političnega sistema Socialistične federativne republike Jugoslavije težko doseči tako opazen napredek. Poseben vtis so name napravile aktivnosti civilne družbe in pripravljenost oblasti, da priznajo in razpravljajo o pereči problematiki. Vzpostavitev urada neodvisnega varuha človekovih pravic in pomembna vloga, ki je bila dodeljena Ustavnemu sodišču pri odločanju o ustavnih pritožbah, ki se nanašajo na kršitve človekovih pravic, kažeta na odločnost Vlade, da posameznikom zagotovi zadoščenje v primerih, ko bi bile ogrožene njihove človekove pravice. Pozdraviti je potrebno načrte o dopolnitvi obstoječega institucionalnega okvirja za zaščito človekovih pravic z ustanovitvijo nacionalne institucije za človekove pravice.
2. Kmalu po sprejemu v članstvo Sveta Evrope, 14. maja 1993, je Slovenija 31. maja 1993 ratificirala Evropsko konvencijo o človekovih pravicah, kakor tudi Protokole št. 1 do 11. Slovenija je podpisala, ne pa tudi ratificirala Protokola št. 12, ki se nanaša na nediskriminacijo in Protokola št. 13 glede odprave smrtne kazni v vseh okoliščinah. Slovenija je ratificirala

Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin, Evropsko listino o regionalnih in manjšinskih jezikih, Evropsko konvencijo o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja in spremenjeno Evropsko socialno listino in Protokol k Listini iz leta 1995, ki ureja sistem kolektivnih pritožb.

3. Kljub relativno visoki stopnji spoštovanja človekovih pravic, ki je bila dosežena v preteklih desetih letih, pa brez dvoma obstaja potreba po nadaljnjem napredku, tako na zakonodajni ravni kot v praksi. Zdi se, da nekateri izmed preostalih problemov, še posebej tisti, ki se nanašajo na zaščito manjšin, izvirajo iz močnega občutka nacionalne pripadnosti, ki se je pojavil po neodvisnosti Slovenije v letu 1991. Nacionalna pripadnost se je očitno pogosto izenačevala s slovensko narodnostjo, jezikom in kulturo, z manjšim poudarkom na bogati raznolikosti slovenske družbe. Še vedno so prisotni nekateri problemi, ki so nastali v obdobju tranzicije. Med temi so znatni tisti, ki so povezani s položajem oseb, ki so po osamosvojitvi izgubile pravice do stalnega prebivališča in tisti, ki se nanašajo na pravice najemnikov in pravice lastnikov privatiziranega premoženja. Slovenija se tudi ni izognila določenim ponavljajočim se problemom na področju človekovih pravic, znanim po vsej Evropi, kot so: diskriminacija, rasizem in trgovina z ljudmi. Ta vprašanja bodo podrobneje obravnavana v naslednjih poglavjih, skupaj z ostalimi področji, na katerih bi bilo po mojem mnenju potrebno doseči nadaljnji napredek.

I. ZAŠČITA MANJŠIN IN NEDISKRMINACIJA

4. Kot je bilo omenjeno v slovenskem poročilu Svetovalnemu odboru za varstvo narodnih manjšin¹, je geografska lega Slovenije na stičišču slovanske, latinske in germanske kulture pomembno vplivala na zgodovino in razvoj slovenske državnosti. Ta raznolikost se odraža tudi v strukturi prebivalstva Slovenije – ob popisu prebivalstva leta 2002 je bilo izraženih približno 25 različnih etničnih pripadnosti. Vendar pa je samo nekaterim izmed teh skupin podeljen status manjšine. Slovenija kot narodni manjšini šteje avtohtoni italijansko in madžarsko narodno skupnost², katerih pravice so zagotovljene s 64. členom slovenske Ustave. Zaščita teh manjših se zdi v zadostnem obsegu zagotovljena na večini področij. Slovenija je nadalje izjavila, da veljajo določbe Okvirne konvencije za zaščito narodnostnih manjšin tudi za člane romske skupnosti, ki živijo v Republiki Sloveniji,³ slovenska Ustava pa zahteva, da se “položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji”⁴ uredi z zakonom. Vendar Romi ne uživajo enake ravni varstva manjšin kot madžarska in italijanska narodnostna skupnost in tudi znotraj te manjšine obstajajo razlike v obravnavajo glede na to, ali gre za avtohtone ali neavtohtone Rome (“prvotne naseljence” ali “nove”). Nikakršnega položaja manjšine pa ne uživajo skupine oseb, ki izvirajo iz drugih delov nekdanje Jugoslavije, čeprav Srbi, Hrvati in Bošnjaki predstavljajo najštevilčnejše manjšine.
5. Zaradi razlikovanja v stopnji zaščite, ki je zagotovljena različnim manjšinam, kar bo podrobneje obravnavano v naslednjih poglavjih, so večjo zaskrbljenosti izrazile številne

¹ Poročilo, ki ga je Republika Slovenija predložila na podlagi 1. odstavka 25. člena Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin AFCE/SR(2000)004.

² “Narodna skupnost” je poimenovanje, ki je poimenovanje uporabljeno v Ustavi Republike Slovenije.

³ Glej izjavo vsebovano v ustni noti Stalnega veleposlanika Slovenije, z dne 23. marca 1998, podani Generalnemu sekretarju ob deponiranju listine o ratifikaciji Okvirne konvencije, 25. marca 1998.

⁴ 65. člen Ustave Republike Slovenije.

nevladne organizacije, s katerimi sem se srečal med obiskom. Enako opozarjajo tudi številni drugi mednarodni mehanizmi za zaščito človekovih pravic, vključno z Odborom Združenih narodov za odpravo rasne diskriminacije.⁵

Položaj Romov

Normativni okvir

6. Na podlagi 65. člena Ustave, ki se nanaša na položaj in posebne pravice Romov, so bile v nekatere zakone vključene posebne določbe,⁶ vendar pa ostaja proces popolnega uresničenja ustavnih določb na vseh področjih nezaključen. Romi npr. nimajo možnosti uporabe svojega materinega jezika pri občevarju z upravnimi organi, zelo je omejeno tudi zagotavljanje izobraževanja v romskem jeziku. Zato spodbujam zakonodajalca, da nadaljuje s prizadevanji za zagotovitev ustreznega pravnega okvira, ob tesnem sodelovanju z romskimi skupnostmi, da bi tako Romom zagotovili pravice, ki jih potrebujejo za učinkovito zaščito manjšine.
7. V tem procesu je po mojem mnenju potrebno odpraviti obstoječe razlike v stopnji zaščite zagotovljene Romom glede na to, ali so avtohtoni oz. neavtohtoni. Ta pojma nista pravno opredeljena in celo oseba, ki je državljan Slovenije ali katere družina ima dolge korenine v Sloveniji, ne šteje nujno za "avtohtono".⁷ Očitno je, da uporaba tega pojma povzroča določene pravne in praktične negotovosti in nosi s seboj tveganje samovoljnega izključevanja.

Diskriminacija

8. Ne glede na njihov pravni položaj, Romi pogosto ostajajo v slabšem položaju na mnogih področjih življenja, vključno z zaposlovanjem, izobraževanjem in nastanitvijo, še posebej v določenih delih države. Varuh človekovih pravic je položaj opisal kot tako nezadosten, da bi njegova stranka potencialno lahko bil vsak Rom v Sloveniji, vendar pa od njih prejme relativno malo pritožb. Vlada nedvomno ni ostala brez posluha za nastalo situacijo. Sprejem dveh nacionalnih programov, Programa Vlade RS za pomoč Romom iz leta 1995 in Programa o enakih možnostih zaposlovanja – skupni izzivi iz leta 2000 predstavlja velik napredek v smeri povečevanja spoštovanja socialnih, ekonomskih in kulturnih pravic.
9. V oceni izvrševanja nacionalnega programa za Rome je bilo ugotovljeno, da predsodki do Romov ostajajo del njihovega vsakdanjika. Omenjeno je, da večina Romov še vedno živi v izoliranih zaselkih, ki ležijo na obrobjih vaških skupnosti in nekateri izmed njihovih neromskih sosedov želijo imeti z njimi kar najmanj stikov. Predsodki se ne izražajo samo v

⁵ Glej Sklepne ugotovitve Odbora za odpravo rasne diskriminacije, Slovenija, 21. marec 2003, Dokument št. CERD/C/62/CO/9.

⁶ Vključno z Zakonom o lokalni samoupravi (Ur.l.RS št. 72/93 in nasl.), Zakon o lokalnih volitvah (Ur.l.RS št. 72/93), Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Ur.l.RS12/96), Zakon o vrtcih (Ur.l.RS št. 12/96)

⁷ Izjava Evropskega Centra za pravice Romov Odboru ZN za odpravo rasne diskriminacije, z dne 3. marca 2003 opredeljuje to razlikovanje kot sledi: "avtohtoni Romi so tisti, katerih družine več generacij nepretrgoma živijo v Sloveniji, medtem ko so neavtohtoni Romi tisti, ki so izvorno povezani z drugimi republikami nekdanje Jugoslavije, drugimi tujimi državami ali se sicer obravnavajo, kot da nimajo popolnega upravičenja po pripadnosti Sloveniji." Glej tudi prvotno poročilo Slovenije Svetovalnemu odboru Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, november 2000, citirano zgoraj v opombi št. 1

odnosih med posamezniki, temveč pogosto vplivajo tudi na ravnanje lokalnih oblasti, kar na primer vodi v nesorazmerno porazdelitev sredstev za infrastrukturo in stanovanjske projekte med Rome in ostale prebivalce. Seznanjen sem bil tudi z nekaterimi očitnimi primeri diskriminacije s strani oblasti. Romska ženska me je npr. seznanila s tem, da so jo, ko je poskušala najti službo preko občinskega urada za zaposlovanje, zavrnil s pojasnilom, da 'za Rome ni na voljo zaposlitve'. Nujno je, da oblasti, ob tesnem sodelovanju z romskimi skupnostmi, sprožijo pobude za zmanjšanje nestrpnosti do Romov v družbi. Rad bi spodbudil tudi Rome same, da bolj aktivno, na sodiščih ali pri Varuhu človekovih pravic, iščejo pomoč v situacijah, ko menilo, da so bili žrtve diskriminacije.

Izobraževanje

10. Glede na prejeta poročila⁸ so številni romski otroci še vedno nameščeni v posebne oddelke za otroke s posebnimi potrebami, nekatere šole pa imajo posebne razrede za Rome. Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja določa, da "se določijo posebni kriteriji in merila za izobraževanje: romskih otrok" in Zakon o vrtcih govori o "oddelkih za romske otroke". Čeprav mi je bilo pojasnjeno, da so bile te določbe sprejete z dobrimi nameni, predvsem s ciljem preseči jezikovne ovire,⁹ lahko način njihovega izvrševanja poostri izključitev romskih otrok in nosi s sabo tveganje diskriminacije. Dejstvo, da so uvrščeni v posebne razrede pogosto pomeni, da ti otroci sledijo slabšemu učnemu načrtu, kot tisti v običajnih razredih, kar zmanjšuje njihove možnosti za nadaljnjo izobraževanje in posledično pri iskanju zaposlitve v prihodnosti. Zato morajo biti nemudoma sprejeti ukrepi za ukinitvev takšne delitve. Romski otroci bi morali npr. pogosteje obiskovati predšolske oddelke, kjer se lahko učijo slovenskega jezika, za redne razrede pa bi morali, zagotoviti šolske asistente, kjer bi bilo to potrebno.

Politična udeležba

11. Pomemben korak v smeri večje participacije Romov v javnem življenju je bil narejen leta 2002 z dopolnitvami Zakona o lokalni samoupravi. Ta zakon, ki temelji na odločitvi Ustavnega sodišča¹⁰ določa 20 občin, v katerih mora biti romskih skupnostim zagotovljena pravica, da na lokalnih volitvah novembra 2002 izvolijo svojega občinskega svetnika. Do tega roka so bili romski svetniki izvoljeni v 14-ih občinah. Minister za notranje zadeve je poročal, da je bilo od takrat izvoljenih nadaljnjih šest svetnikov, ena občina pa mora to določbo še izvršiti.
12. V zakonodaji ni določbe, ki bi zahtevala participacijo romskih skupnosti v Državnem zboru, čeprav takšne določbe obstajajo za madžarsko in italijansko manjšino. Želel bi predlagati, da se to vprašanje reši v okviru zakonodajnega postopka na podlagi 65. člena Ustave. Takšna participacija bi v veliki meri povečala uresničevanje 15. člena Okvirne konvencije za varstvo

⁸ Glej *Izjavo* Evropskega Centra za pravice Romov, citirano zgoraj v opombi št. 8 in Sklepne ugotovitve Odbora za odpravo rasne diskriminacije, citirano zgoraj v opombi št. 5.

⁹ Vlada je v svojem poročilu Svetovalnemu odboru Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin zapisala, da »določbe s področja izobraževanja upoštevajo posebne potrebe romskih otrok. Njihov cilj je zagotovitev vključitve romskih otrok v širšo družbo ob ohranitvi njihove identitete in kulture.«

¹⁰ Odločba Ustavnega sodišča je nekatere določbe prvotnega Zakona o lokalni samoupravi razglasila za neustavne, ker niso zagotovile ustrezne pravne podlage za kandidature Romov kot članov romskih skupnosti na lokalnih volitvah.

narodnih manjšin, ki določa, da »pogodbenice ustvarijo razmere, potrebne za učinkovito sodelovanje pripadnikov narodnih manjšin v kulturnem, družbenem in gospodarskem življenju ter v javnih zadevah, še zlasti pri tistih, ki jih zadevajo.«

Obisk romske skupnosti v vasi Veliko Mlačevo, Grosuplje

13. Med mojim obiskom vasi Veliko Mlačevo v Grosupljem, so me predstavniki Romov opozorili na dva glavna problema, s katerimi se sooča ta skupnost. Družine v tej vasi živijo že desetletja, a v njej nimajo ustrezne infrastrukture, vključno z elektriko in tekočo vodo v hišah. Imajo le eno zunanjo vodno črpalko, ki je v uporabi za vse namene, bodisi za pitje, kuho, čiščenje ali kmetijstvo. Pozimi vodne pipe pogosto zamrznejo in družine morajo topiti led, da dobijo pitno vodo. Ker nimajo elektrike, otroci ob večerih ne morejo narediti svojih domačih nalog.
14. Drug problem, s katerim se sooča skupnost v tej občini, je neuresničenje zgoraj omenjenega Zakona o lokalni samoupravi, ker občinski svet ni dopolnil občinskih predpisov tako, da bi omogočali izvolitev romskega predstavnika v občinski svet.
15. Po obisku so se člani moje ekipe srečali z županom Grosuplja, da bi se pogovorili o teh problemih. Župan je zatrdil, da obstajajo številne pravne ovire za ureditev ustrezne infrastrukture. Poleg tega predsodki med ostalim prebivalstvom sprožajo ostro nasprotovanje investicijam v korist Romom. V času osamosvojitve je bila zemlja denacionalizirana in določena kot kmetijsko zemljišče. Leta 1997 je občina izrazila interes za nakup zemlje, da bi tam uredili ustrezno infrastrukturo, a ni uspela, ker so določeni predpisi preprečili takšen posel. Za spremembo statusa zemljišča bi npr. bilo potrebno soglasje Vlade, vendar to ni bilo izdano. Trenutno poskušajo najti rešitev preko postopka prostorskega načrtovanja in prerazporeditve zemlje v občini. Po besedah župana je pričakovati dolgotrajen postopek, ki bi omogočil vzpostavitev ustrezne infrastrukture šele v naslednjem letu.
16. Glede na nujnost te zadeve, predlagam, da se za rešitev tega problema vse vpletene strani, vključno s prebivalci vasi, občinskimi organi, pristojnimi državnimi organi in lastniki zemlje, nemudoma povežejo. Po mojem mnenju je pravne ovire ob prisotnosti potrebne politične volje mogoče obiti.
17. V zvezi z romski predstavnikom v občinskem svetu je župan pojasnil, da je bila ta tema na dnevni red občinskega sveta doslej uvrščena še štirikrat, a jo je Svet vsakič zavrnil. Med zadnjim glasovanjem so nekateri člani opozicijskih strank zagrozili z obstrukcijo sej sveta, če bo to vprašanje ponovno uvrščeno na dnevni red. Ne morem sklepati drugače, kot da občinski svet krši dopolnjeni Zakon o lokalni samoupravi. V mojih nadaljnjih pogovorih z državnimi organi sem poudaril, da morajo odgovorna ministrstva, namreč Ministrstvo za notranje zadeve in Ministrstvo za okolje in prostor, sprejeti ustrezne ukrepe za sankcioniranje teh kršitev in Romom živečim v tej občini zagotoviti koristi, ki izhajajo iz zgoraj omenjenega zakona.

Osebe, ki izvirajo iz drugih delov nekdanje Jugoslavije

18. Po razpadu nekdanje Jugoslavije so postale etnične skupnosti oseb, ki izvirajo iz drugih delov nekdanje Jugoslavije v Sloveniji *de facto* manjšine, vendar kot take niso priznane in ne

uživajo zaščite manjšine. Mnogi med njimi so se v Slovenijo preselili med letoma 1960 in 1980, medtem ko tradicionalnih naselb in Srbov in Hrvatov v Sloveniji ni. Čeprav se na te skupine nanašajo ustavne določbe, ki pripadnikom »narodnih skupnosti« zagotavljajo določeno stopnjo zaščite,¹¹ dejstvo, da ostajajo nepriznane kot manjšine v Sloveniji, predstavlja precejšnjo oviro za ohranitev njihovega jezika, vere, kulture in identitete.

19. Organizacije, ki zastopajo te skupine, si od slovenske samostojnosti dalje aktivno prizadevajo za pridobitev statusa manjšine. Po njihovih navedbah se je v nekaterih ozirih njihov položaj od osamosvojitve dalje poslabšal. Pridobitev izobrazbe v njihovih maternih jezikih je npr. zdaj mnogo bolj zapletena kot prej. Organizacija, ki zastopa Bošnjake je poročala, da nimajo dostopa do sredstev javnega obveščanja oz. ni nobene radijske ali televizijske postaje, ki bi oddajala v bosanskem jeziku.
20. Na položaj teh manjšin, ki je bil predmet kritik tudi s strani drugih mehanizmov za varstvo človekovih pravic¹², sem tekom svojega obiska opozoril ob večih priložnostih. Direktor Urada za narodnosti je pojasnil, da je vprašanje možnega priznanja zelo zapleteno, ker te osebe niso »tradicionalno« živele v Sloveniji, temveč so se priselile predvsem kot ekonomski migranti v obdobju nekdanje Jugoslavije. To vprašanje sem obravnaval tudi s predsednikom Državnega zbora, ki je menil, da bi bilo, čeprav o tem potekajo razprave, tem skupinam težko podeliti status, podoben tistemu madžarske ali italijanske manjšine. Vendar pa, da bi zagotovili, da uresničitev Konvencije ne bo vir samovoljnega oz. neupravičenega razlikovanja, Vladi močno priporočam, naj razmisli o vključitvi teh skupin v izvrševanje Konvencije in da sprejme primerno zakonodajo na podlagi ustreznih ustavnih določb.
21. Kot glavno oviro v iskanju rešitve za njihove probleme so predstavniki teh skupin izpostavili odsotnost jasnega sogovornika znotraj uprave. Med svojimi razgovori z direktorjem Urada za narodnosti sem ga mu predlagal, da začne aktiven dialog s temi manjšinami.

Druga vprašanja, ki se nanašajo na nediskriminacijo

22. Načelo enakega obravnavanja zagotavlja Ustava, poleg tega številni zakonski predpisi vključujejo natančnejše določbe, ki prepovedujejo diskriminacijo.¹³ A še vedno ostajajo številne pravne praznine na področju nediskriminacije, kar vrsta nevladnih organizacij šteje za glavno oviro pri doseganju polne enakopravnosti. Za odpravo diskriminacije v družbi, močno priporočam sprejem zakonodaje, ki bi bila usmerjena v boj proti diskriminaciji v zasebni sferi, kot npr. v zvezi z dostopom do zasebnih nastanitev in dostopom do storitev. Oblasti tudi

¹¹ 61. člen Ustave določa :»Vsakdo ima pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo.« 62. člen Ustave se glasi:»Vsakdo ima pravico, da pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti ter v postopkih pred državnimi in drugimi organi, ki opravljajo javno službo, uporablja svoj jezik in pisavo na način, ki ga določi zakon.«

¹² Odbor ZN za odpravo rasne diskriminacije je opazil, da "skupine manjšin, kot so Hrvati, Srbi, Bošnjaki in Romi ne uživajo enake ravni zaščite s strani države pogodbenice kot italijanska in madžarska manjšina. V zvezi s tem Odbor državi pogodbenici predlaga, da zagotovi, da osebe ali skupine oseb, ki pripadajo drugim manjšinam ne bodo diskriminirane." Citirano zgoraj v opombi 5.

¹³ Glej predvsem: Zakon o enakih možnostih iz leta 2002 in Zakon o delovnih razmerjih iz leta 2002, ki prepovedujeta neposredno in posredno diskriminacijo na področju zaposlovanja na podlagi spola, rase, starosti, zdravstvenega stanja, invalidnosti, verskega, političnega ali drugega prepričanja, spolne usmerjenosti in narodnega porekla. Kazni za kršitev enakopravnosti predpisuje tudi Kazenski zakonik, diskriminacija je prepovedana tudi v Zakonu o društvih, Zakonu o medijih in Zakonu o tujcih.

pozivam, da delujejo v smeri ratifikacije 12. Protokola k Evropski konvenciji o človekovih pravicah in za zagotovitev polnega in takojšnjega prenosa direktive EU o enakem obravnavanju v slovensko zakonodajo.¹⁴

23. Z 48,000 osebami, ki so se na popisu prebivalstva leta 2002 izrekle za muslimane, je Islam druga najbolj razširjena religija v Sloveniji. Vendar pa, kljub prizadevanjem Slovenske islamske skupnosti v zadnjih tridesetih letih, v Sloveniji ni mošeje ali islamskega kulturnega centra. Zato se morajo muslimanski verniki srečevati v stanovanjih, garažah in drugih zasebnih prostorih. Minister za zunanje zadeve, s katerim sem obravnaval to vprašanje, je pojasnil, da oblasti niso nasprotovale gradnji mošeje in da je županja Ljubljane že sprejela odločitev, ki dovoljuje gradnjo mošeje in ki jo podpira Vlada. Ob izbrani lokaciji za gradnjo se je minister skliceval na nasprotovanje gradnji mošeje s strani lokalnega prebivalstva. Pozdravljam odločitev, da se dovoli gradnja mošeje in pozivam oblasti, da ne popustijo pod pritiski, ki jih zoper gradnjo izraža del prebivalstva. Imeti prostor za verske obrede je bistveni del pravice posameznika do svobodnega verskega udejstvovanja. V zvezi s tem bi želel napotiti na Priporočila Evropske Komisije za boj proti rasizmu in nestrpnosti, ki je pozvala države članice, da »muslimanskim skupnostim zagotovijo, da ne bodo diskriminirane v zvezi z okoliščinami, v kakršnih se organizirajo in izražajo svojo versko pripadnost.«¹⁵
24. O primerih diskriminacije na podlagi spolne usmerjenosti so mi poročale nevladne organizacije in Varuh človekovih pravic, ki prejme relativno velik del pritožb zoper diskriminacijo na tej podlagi. Po podatkih raziskave, ki jo je leta 2001 opravila nevladna organizacija SKUC-LL, naj bi se z nasiljem oziroma nadlegovanjem na podlagi njihove spolne usmerjenosti soočalo 49 odstotkov sodelujočih in več kot 20 odstotkov jih je poročalo o diskriminaciji na delovnem mestu. Glede na raziskavo naj bi bil odziv policije v primerih nasilja ali nadlegovanja pogosto nezadosten. Zaskrbljen sem tudi nad poročanjem, da so v medijih pogosto objavljene homofobične izjave.
25. Ponoviti je potrebno, da 14. člen Ustave Republike Slovenije prepoveduje diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti.¹⁶ Pozdravljam dejstvo, da je diskriminacija na podlagi spolne usmerjenosti izrecno prepovedana z novim zakonom o zaposlovanju in predlagam, da se v procesu dopolnjevanja proti-diskriminacijske zakonodaje podobne določbe vključijo tudi v druge zakone, da bi tako okrepili javno razumevanje diskriminacije na podlagi spolne

¹⁴ Direktiva 2000/43/EC o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost V svojem rednem poročilu o napredku Slovenije pri vključevanju v EU za leto 2002 Komisija navaja, da je potreben dodaten napredek za zagotovitev polnega prenosa in uresničitve omenjene direktive. Doc. SEC(2002) 1411 z dne 9. oktober 2002, str. 24.

¹⁵ Splošne smernice Evropske komisije proti rasizmu in nestrpnosti št. 5 Spopadanje z nestrpnostjo in diskriminacijo zoper muslimane, Doc.CRI (2000)21.

¹⁶ Komisija za ustavna vprašanja takratne Skupščine Republike Slovenije je že v letu 1991 sprejel naslednjo uradno razlago 14. člena: »Med za zgled našete osebnosti iz 14. člena sodi npr. tudi "istospolna" usmerjenost posameznika, zato so osebe s takšno usmerjenostjo že zajete z določbo tega člena. Komisija za ustavna vprašanja v tem členu ni izrecno navedla nobene od osebnih okoliščin, ki jih konvencijska in ustavna besedila praviloma ne naštevajo, saj je tudi tako zagotovljeno njihovo sodno in drugačno pravno varstvo.« Ta razlaga je vključena tudi v uvodna pojasnila k predlogu Zakona o istospolni partnerski zvezi, ki naj bi uredil pravice istospolnih parov. Glej tudi *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal*, kjer je Evropsko sodišče poudarilo, da je pri določanju uporabe 14. člena Evropske konvencije o človekovih pravicah za posamezen primer, spolna usmerjenost »koncept, ki je nedvomno vključen v 14. člen Konvencije«. Sodba z dne 21. december 1999, številka pritožbe 33290/96.

usmerjenosti kot prepovedanega dejanja. V zvezi z razlikovanjem obravnavanja istospolnih partnerjev v pravnem in družbenem smislu, o katerim mi je bilo prav tako poročano, napotujem zakonodajalca na pomembno sodbo, ki jo je pred kratkim izdalo Evropsko sodišče in v kateri to ugotavlja kršitev 14. člena, ker je bil istospolni par različno obravnavan v zadevi v zvezi z najemom zaradi zaščite družine v tradicionalnem smislu.¹⁷

POSAMEZNI PROBLEMI, KI IZVIRAJO IZ OBDOBJA TRANZICIJE

Položaj oseb, ki so bile izbrisane iz registra stalnega prebivalstva

26. V Sloveniji je imelo na dan razglasitve samostojnosti, 23. decembra 1990, stalno prebivališče približno 200.000 oseb iz drugih republik bivše Jugoslavije.¹⁸ Predpisi o razglasitvi neodvisnosti so vsebovali posebne določbe, ki so poskušale položaj teh oseb urediti tako, da so lahko v šestmesečnem roku zaprosile za slovensko državljanstvo.¹⁹ Na podlagi Zakona o državljanstvu je slovensko državljanstvo pridobilo približno 170.000 oseb. Izmed preostalih 30.000 oseb je 11.000 oseb Slovenijo zapustilo, 18.305 oseb pa v predpisanem roku iz različnih razlogov ni zaprosilo za državljanstvo. Nekateri od njih niso poznali postopka, drugi so državljanstvo zmotno enačili z narodnostjo, spet tretji pa takrat za državljanstvo, v upanju na ohranitev *statusa quo* (t.j. status stalnega prebivalca), sploh niso želeli zaprositi.
27. Osebe, ki niso zaprosile za državljanstvo, oziroma jim je bila vloga zavrnjena, so bile 26. februarja 1992 iz registra stalnega prebivalstva prenešene v register tujcev. Prenos je bil izveden po uradni dolžnosti, prizadete osebe pa o izvedenem izbrisu iz registra stalnega prebivalstva niso bile obveščene, kakor tudi ne poučene o njihovem novonastalem pravnem položaju. S tem so mnoge izmed izbranih oseb nevede postale tujec v Sloveniji in izgubile tudi ostale pravice, ki so vezane na pravico do stalnega bivališča, čeravno so desetletja prebivale v Sloveniji. Njihov položaj je odtlej urejal Zakon o tujcih.
28. Društvo Izbrisani in številne druge organizacije, s katerimi sem se sestal med obiskom, je opisalo nevzdržno situacijo, ki je nastala kot posledica izgube statusa stalnega prebivalca in za mnoge traja še danes. Mnogim so bile odvzete pokojnine oziroma stanovanja, zanikane pa so jim bile tudi pravice do zdravstvenega varstva in druge pravice. Osebni dokumenti teh oseb, kot so osebna izkaznica, potni list in voziško dovoljenje so bili preklicani. Iz izpovedb sem izvedel celo, da so bile nekatere osebe, čeprav v res majhnem številu, deportirane kot tujci, ki so nezakonito prebivali v Sloveniji.²⁰

¹⁷ Zadeva *Karner v. Austria*, sodba z dne 24. julij 2003, številka pritožbe 40016/98, odstavki 34 – 43.

¹⁸ V okviru Socialistične federativne republike Jugoslavije so jugoslovanski državljani, ne glede na njihovo republiško državljanstvo, v Sloveniji uživali vse pravice, pod pogojem, da so imeli stalno prebivališče v Sloveniji.

¹⁹ Zakon o državljanstvu je državljanom drugih republik, ki so imeli na dan plebiscita stalno bivališče v Republiki Sloveniji in tu tudi dejansko prebivali, v roku 6 mesecev od uveljavitve zakona omogočil pridobitev slovenskega državljanstva. Vlogo za pridobitev državljanstva je bilo potrebno podati upravnim oblastem, ki so bile na območju njihovega stalnega bivališča pristojne za področje notranjih zadev.

²⁰ Ustavno sodišče v svojem mnenju navaja da »Ustavno sodišče ne izključuje možnosti, da so državljani drugih republik Slovenijo zapustili iz strahu pred izrekom ukrepa prisilne vrnitve s strani Slovenije, čeprav je do uporabe teh ukrepov le redko prihajalo, še več, pravno neurejeno bivanje državljanov drugih republik se je praviloma celo dopuščalo.«

29. Vprašanje je z leti postalo predmet široke razprave med Vlado in Državnim zborom, Ustavno sodišče pa se je aktivno lotilo presoje ustavnosti več zakonskih določb. Zaradi neustrezne ureditve pravnega položaja izbrisanih je to sodišče v svoji odločbi iz leta 1999²¹ Zakon o tujcih razglasilo za protiustavnega, v nasprotju z načeli pravne države, pravne varnosti in enakopravnosti.
30. Kot poskus ureditve problematike je bil leta 1999 sprejet Zakon o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji, na podlagi katerega so lahko prizadete osebe zaprosile za status stalnega prebivalca. Vendar pa je ta ureditev naletela na široke kritike, ker ni popravila položaja teh oseb za nazaj in ker je bil rok, v katerem so osebe lahko vložile vlogo za izdajo dovoljenja za stalno bivanje izjemno kratek (tri mesece). Zato je Ustavno sodišče zakon z odločbo v aprilu 2003 razglasilo za protiustavnega v mnogih pogledih.²² Sodišče je zato osebam, ki so na podlagi omenjenega zakona že pridobile stalno bivališče, priznalo to pravico tudi za nazaj, torej od 26. februarja 1992 dalje²³, zakonodajalcu pa je naložilo, naj v šestih mesecih dopolni zakon in določi nov rok morebitnih novim vlagateljev vlog za dovoljenje za stalno prebivanje.²⁴
31. Takojšnje upoštevanje odločbe Ustavnega sodišča je bistvenega pomena za ustrezno ureditev položaja teh oseb. Predsednik Državnega zbora mi je zagotovil, da bo zakon spremenjen v skladu z mnenjem Ustavnega sodišča, minister za notranje zadeve pa me je obvestil, da se je postopka za priznanje retroaktivnega učinkovanja statusa stalnega bivališča že začel in da bo tudi zakonodajni postopek za določitev novega roka pričel brez nadaljnjega odlašanja.

Problemi, ki se nanašajo na denacionalizacijo premoženja

32. V Sloveniji je bila do leta 1991 velika večina stanovanjskih objektov v občinski lasti, občani (najemniki) pa so imeli na stanovanjih le stanovanjsko pravico. Stanovanjski zakon (v nadaljevanju SZ) iz leta 1991 je najemnikom občinskih stanovanj omogočil njihov odkup po bistveno nižjih cenah od tržnih.
33. Istočasno je bila sprejeta zakonodaja, ki je omogočila denacionalizacijo ob koncu druge svetovne vojne podržavljenega premoženja. Ta zakonodaja je lastnikom podržavljenih nepremičnin sicer zagotovila vračanje njihovega premoženja, dejansko pa so bili v mnogih izmed vrnjenih nepremičnin še vedno najemniki in niso bila prazna.
34. To stanje je privedlo do konfliktov med posamezniki s prekrivajočimi se in po novi zakonodaji celo nasprotujočimi si pravicami. Na eni strani so bili najemniki, upravičeni do odkupa stanovanj, na drugi strani pa so se znašli bivši lastniki, ki so bili upravičeni do vračila podržavljenega premoženja, čeprav je bilo le-to zasedeno. Zakon je najemnikom omogočil, da

²¹ Odločba U-I-284/94 z dne 04.02.1999, Ur.l. RS, Št. 14/99.

²² Odločba U-I-246/02 z dne 03.04. 2003, Ur.l. RS, Št. 36/2003.

²³ Ustavno sodišče je Ministrstvu za notranje zadeve naročilo, da z dopolnilno odločbo za nazaj podeli pravice vsem državljanom bivših republik, ki so bili na dan 26.02.1992 izbrisani iz registra stalnega prebivalstva in so po novem že pridobili dovoljenje za stalno prebivanje.

²⁴ Rok za vložitev prošnje za dodelitev dovoljenja za stalno prebivanje je bil izjemno kratek. Razveljavitev določbe o roku je omogočila, da še nerešenih vlog ni bilo mogoče zavreči kot zapoznelih, iz razloga zapoznelosti že zavržene vloge pa ponovno vložiti. Vse prošnje, vložene po objavi te odločbe v Uradnem listu, se morajo do izteka morebitnega, na novo določenega roka, obravnavati kot pravočasno vložene.

v najetih stanovanjih ostanejo, medtem ko je lastništvo prešlo na denacionalizacijske upravičence. Slednjim je bila v zakonu naložena tudi vrsta obveznosti do najemnikov, ki si jih niso sami izbrali, pač pa so jim bili *de facto* vsiljeni. Zakonodaja je najemnike poskusila zaščititi zlasti tako, da je najemninam še naprej pripisovala socialni značaj. Povedano z drugimi besedami, lastnikom stanovanj ni bilo dovoljeno bistveno zvišati najemnine, niti niso smeli odpovedati najemne pogodbe, če poprej za to niso bili izpolnjeni posebni pogoji.

35. Položaj je postal tako problematičen, da ga nekateri, vključno z Varuhom človekovih pravic smatrajo za kršitev načela enakosti nasproti različnim skupinam državljanov. Za razliko od velike večine Slovencev, je bila najemnikom bivših občinskih stanovanj odvzeta pravica do njihovega odkupa, lastnikom pa je bila po drugi strani odvzeta njihova pravica posesti. Po informacijah, ki sem jih prejel med mojim obiskom, je to povzročilo obilo nezadovoljstva in sprožilo pritožbe obeh kategorij oseb, ki si ta neodločljiv problem prizadevajo rešiti.
36. Res je, da si Vlada in zakonodajalec pred tem problemom ne zatiskata oči. Tako so bile na primer večkrat sprejete spremembe in dopolnitve SZ. Praznino, ki za tozadevno problematiko obstaja v obstoječi zakonodaji, je zakonodajalec poskušal zapolniti zlasti s spremembami in dopolnitvami SZ iz leta 1994. Novi 125. člen SZ je problem definiral in za zaščito pravic najemnikov ponudil tri različne modele rešitev. Po prvem modelu so lahko najemniki od lastnikov stanovanja odkupili po nižji ceni od tržne, pri čemer je razliko do tržne cene lastnikom v obliki obveznic in vrednostnih papirjev krila država. Drugi model je v primeru lastnikovega nestrinjanja s prodajo stanovanja, najemniku omogočal nakup drugega stanovanja, pri čemer je moral razliko v ceni doplačati lastnik. Če se je slednji plačilu te kompenzacije upiral, je lahko občina njegovo stanovanje z zavezujočo odločbo oddala drugemu najemniku. Tretji model pa se je skliceval na pravico najemnikov, da odkupijo preostala občinska stanovanja, ki so bila še predvidena za lastninjenje.
37. Zaradi nerealističnih rešitev ni, po navedbah predstavnikov Združenja najemnikov Slovenije, v praksi resnično zaživel noben izmed teh treh modelov. Poleg tega je Ustavno sodišče kmalu razglasilo za protiuslavno določbo, ki je občinam dovoljevala ponovno dodelitev stanovanja drugemu najemniku v primeru, če se je lastnik upiral plačilu kompenzacije prvotnemu najemniku, ki je odkupil drugo stanovanje. To je še dodatno omililo pritisk na lastnike, da bi dosegli soglasje s svojimi najemniki.
38. Ob poslušanju predstavnikov najemnikov in proučitvi položaja skupaj z Varuhom človekovih pravic, ki si je s predložitvijo Posebnega poročila o problematiki najemnikov v denacionaliziranih stanovanjih Državnemu zboru aktivno prizadeval izboljšati njihov položaj, sem ugotovil, da se za rešitev problema še vedno ni našlo ustrezne rešitve.
39. Menim, da v konkretni situaciji ne more biti ne zmagovalcev, ne poražencev, saj se lahko obe strani lahko čutita oškodovani. Po eni strani ni mogoče spregledati zapletenosti in izjemne težavnosti položaja, v katerega so bili pahnjeni najemniki denacionaliziranih stanovanj. Ne samo, da jim je bila odvzeta možnost, ki je bila v procesu denacionalizacije občinskih stanovanj ponujena večini njihovih sodržavljanov, ampak so se znašli v situaciji brez primere, v kateri njihove pravice ostajajo še naprej nevarovane, celota njihovih dosedanjih prizadevanj pa je ogrožena. Večina teh najemnikov je dolga leta živela v dobri veri ter desetletja popravljala in vlagala v stanovanja, kot bi bila njihova lastna. Mnogim, danes tudi že ostarelim najemnikom, se zdi položaj neznosen in nepošten: nenehno živijo v strahu pred

povišanjem najemnin in drugimi oblikami pritiska. Hkrati pa oblasti še vedno niso prišle na dan s pravično rešitvijo.

40. Tudi lastniki stanovanj so v izrazito nezavidljivem položaju. V pogovorih so najemniki seveda izpostavljali, da so oni tisti, ki so nasproti privilegiranim lastnikom v podrejenem položaju. Kakorkoli že, v taki situaciji bi bilo nepravilno deliti strani na močnejšo in šibkejšo, kot na nekakšna namišljena Davida in Goljata. Tudi novim lastnikom je namreč v preteklosti zgodovina prizadejala udarec, in ne smemo pozabiti, da je vračanje premoženja tem lastnikom ravno tako pošteno in nesporno. Ponovno poudarjam, da lastnikom v teh primerih še zdaleč ni bila vrnjena celota upravičenj, ki izhajajo iz lastninske pravice. Sprašujem se, kdo bi se na njihovem mestu, po dolgih letih od razlastitve, zadovoljil s tako obremenjenim premoženjem, ki ga ni moč prosto uporabljati, kot to pritiče vsakemu lastniku.
41. Sklenem lahko, da s trenutno situacijo ni zadovoljna nobena od strani. Za pomiritev napetosti med lastniki in najemniki je potrebno problem kar najhitreje rešiti. Jasno je tudi, da bo rešitev morala najti država, saj strani očitno nista sposobni doseči soglasja.
42. Iz tega razloga menim, da bi morala Vlada slediti priporočilom iz poročila Varuha človekovih pravic o tem problemu. Obenem bi veljalo proučiti možnost predlaganja takšnega zakonskega amandmaja, ki bi problem rešil skladno z zaščito interesov obeh strani.
43. Zlasti menim, da bi morala biti predvidena rešitev sprejeta po opravljenem dialogu in s soglasjem obeh strani. Zato je potrebno, da sta obe strani seznanjeni z vsemi problemi in možnimi rešitvami. Osebno se zavzemam za uvedbo doslej očitno neuporabljenega mehanizma iz 70. člena SZ, namreč svetov za varstvo pravic najemnikov. Uvedba takšnih organov bi predstavljala velik napredek pri vzpostavitvi tvornega dialoga v iskanju odgovora na ta pereč problem.

III. SODNI SISTEM IN SISTEM ZAPOROV

Trajanje sodnih postopkov

44. V moji navadi je, da med obiski obravnavanih držav veliko pozornost posvetim prav delovanju pravosodja. Seveda so k učinkovitemu varstvu človekovih pravic zavezani vsi državni organi, ravno sodišča pa so zadolžena za nadzor nad zagotavljanjem teh pravic in za uvedbo sankcioniranja njihovih kršitev, kadar do njih pride. Vendar po mojem mnenju za oceno dejanskega stanja ne zadošča samo branje poročil in upoštevanje statističnih podatkov, temveč so večkrat potrebni tudi pogovori z uradniki, ki delajo na tem področju, da se seznanimo z neposredno oceno področne problematike in razpravljamo o morebitnih rešitvah.
45. Med obiskom sem si zato prizadeval ustvariti neodvisno mnenje s poslušanjem obeh glavnih skupin igralcev iz sodnih dvoran - sodstva in odvetništva, oseb torej, ki so do potankosti seznanjene s prednostmi in slabostmi njihovega nacionalnega pravosodja.
46. Omeniti bi veljalo, da je večina mojih sogovornikov izpostavila velike napore slovenskih oblasti, da bi v državi izboljšale pravosodno upravo in se tako odzvali na kritike, ki so se v

zadnjih letih nakopičile tako s strani tujih kot tudi domačih opazovalcev. Poudarili so, da je prekomerno trajanje sodnih postopkov eden glavnih problemov, s katerimi se sooča slovensko pravosodje. Omeniti pa je potrebno, da so bile državne oblasti večkrat opozorjene na ta problem, med drugim tudi v številnih poročilih Varuha človekovih pravic.

47. Za izboljšanje situacije je bila uvedena je bila vrsta reform, predvsem v zvezi s civilnimi postopki. Z zadovoljstvom sem sprejel informacijo Slovenskega sodniškega društva, da je zaradi več različnih ukrepov sodniški poklic postal popularnejši in odslej privlači več mladih kandidatov, kar bi utegnilo odpraviti pomanjkanje v sodniških vrstah in pomagalo pri reševanju problema prekomernega trajanja postopkov.
48. Nekatero težavo pa kljub temu ostajajo. Po pričevanju mojih sogovornikov, so postopki še vedno prekomerno dolgi, podaljšujejo pa se še naprej. Stranke v postopkih morajo včasih po več let čakati na razpis naroka. Takšna situacija še zdaleč ni sprejemljiva, saj je počasno sojenje praktično ekvivalent nepravilnosti.
49. Na drugi skrajno zanimiv problem sta me v pogovorih opozorila predsednik Odvetniške zbornice in Sodnega sveta. Razlog za sodne zaostanke v kazenskih zadevah je v dejansko v sedanjem kazenskem postopku, po katerem pritožbeno sodišče razveljavljene sodbe ne more obravnavati, ampak jo je dolžno vrniti prvoinstančnemu sodišču v ponovno sojenje, ker samo ni pristojno za meritorno odločanje o zadevi. Ta postopkovna posebnost je v veliki meri razlog za zavlačevanje postopkov, ki bi se bistveno skrajšali, če bi bila pritožbena sodišča v kazenskih zadevah pristojna odločati o glavni stvari. Še zlasti, ker je takšno rešitev mogoče opaziti v civilnih pravnih, kar pomeni, da bi jo veljalo razširiti tudi na druga pravna področja. Tudi razmišljanja mojih sogovornikov so tekla v to smer. Vse kar lahko storim je, da dodam svoj glas v podporo zagovornikom sprejetja takšne reforme.
50. V pogovorih s predstavniki sodne veje oblasti in Odvetniške zbornice sem izvedel tudi za drugačen predlog. Kot enega izmed ukrepov za pospešitev sodnih postopkov so izpostavili zmanjšanje obsega dela. Zamisel o uvedbi prehodnega postopka mediacije je naletela na široko odobravanje. Bistvo takšnega predloga je v imenovanju neodvisnih mediatorjev (arbitrov), ki bi strankama izdali pravično odločbo, z učinkom sodbe sodišča. Po navedbah sogovornikov omenjeni ukrep že preizkušajo na sodiščih, kot je Okrožno sodišče v Ljubljani. Osebno menim, da je potrebno to prakso samo še spodbujati.

Policija

51. Delo policije je za vzdrževanje javnega reda neobhodno potrebno. Napačno bi bilo zato podcenjevati vlogo, ki jo imajo organi policije v katerikoli demokraciji, saj je pravica do varnosti sestavni del človekovih pravic. Zaradi tega bi se morali policijski ukrepi izvajati vzorno in nezaznamovani s kakršno koli zlorabo pooblastil.
52. To stališče sem zastopal v pogovorih na Ministrstvu za notranje zadeve, kjer sem imel priložnost za izčrpna razpravljanja z ministrom za notranje zadeve, gospodom Radom Bohincem in namestnikom generalnega direktorja Policije, gospodom Andrejem Anžičem. Poleg tega so policisti mojim sodelavcem razkazali Center za tujce v Ljubljani.

53. Razveseljivo je bilo opaziti, kako dobro se sogovorniki zavedali pomembnosti vloge, ki jo ima državna policija, obenem pa tudi potrebe po odločnih ukrepih za zagotovitev javnosti policijskega delovanja in njegove skladnosti s človekovimi pravicami.
54. Ob tem pa ne morem zamolčati skrb zbujujočih poročil, ki sem jih prejel od predstavnikov nevladnih organizacij. Izvedel sem za številne pritožbe, ki so bile usmerjene zoper nasilna dejanja organov prisile, nezdržljiva z načeli človekovih pravic.
55. Večina posameznikov, s katerimi sem se pogovarjal, je izpostavila pristranskost, površnost in naglico, s katero so se vodile uradne preiskave o pritožbah zoper grdo ravnanje. Poudariti želim, da je odločilnega pomena izboljšanje učinkovitosti komisij za pritožbe, pristojnih za obravnavo zatrjevanih primerov policijskih zlorab.
56. Po naših informacijah so omenjene komisije sestavljene iz treh članov: policista, ki ga v komisijo imenuje njegov nadrejeni, predstavnika policijskega sindikata in enega predstavnika nevladnih organizacij. Čeprav se zdi članstvo uravnoteženo, pa je komajda zadovoljivo, saj po navedbah sogovornikov, Ministrstvo za notranje zadeve samo izbira in imenuje vse tri člane komisije. Statistike pristojnih organov nadalje kažejo, da je bilo odstotkovno ugodeno zelo majhnemu številu prejeti pritožb. Po podatkih namestnika generalnega direktorja Policije, je bilo namreč od skupno 1222 v letu 2002 vloženi pritožb v zvezi s policijskim nasiljem, ugodeno le 15 odstotkom, to pa po navedbah predstavnikov nevladnih organizacij še zdaleč ne odraža dejanskega stanja.
57. Glede na zgornje navedbe, bi si morala Vlada prizadevati za spremembe pravil o imenovanju članov komisije. Vlada bi po mojem mnenju v tem primeru ravnala pravilno, če bi privolila v predloge številnih slovenskih nevladnih organizacij in med člane uvrstila tudi z njihove strani neodvisno imenovanega predstavnika. Postopek imenovanja bi Vlada in nevladne organizacije lahko oblikovale skupno, kar bi istočasno tudi okrepilo njihovo sodelovanje.
58. Ob zahtevanem ukrepanju oblasti pri obravnavanju pritožb državljanov, pa se nujna zdi tudi sprememba celotnega pristopa policistov do širše javnosti. Po mnenju mnogih predstavnikov slovenskih nevladnih organizacij, s katerimi smo se pogovarjali, bi morala policija bolj spoštljivo obravnavati navadne državljane, saj naj bi nekateri policisti pri opravljanju svojih dolžnosti še naprej neupravičeno uporabljali silo. Sicer so takšni primeri nasilja redki, pa vendar je vsakršno neupravičeno nasilje oseb, ki so zavezane ravnati po zakonu in zagotavljati red, nedopustno. Policiste bi se v okviru njihovega poklicnega izobraževanja morale poučiti tudi o spoštovanju človekovega dostojanstva.
59. V zvezi s tem bi bilo nadvse koristno uvesti nove programe urjenja oz. nadaljevati s tistimi obstoječimi programi, ki so namenjeni temu, da policisti ponotranjijo poudarjeno spoštovanje človekovih pravic. Tovrstni programi bi morali po mojem mnenju biti vključeni v splošen sistem urjenja. Sodelovanje s Svetom Evrope bi se dalo na tem področju še okrepiti in razširiti.
60. Dotakniti pa bi se želel tudi pomislekov, ki so bili izraženi zaradi izostanka izrecne inkriminacije mučenja v slovenskem kazenskem pravu.²⁵ Med mojim obiskom so me

²⁵ Npr. Sklepi in ugotovitve Odbora ZN proti mučenju, Slovenija 27. maj, 2003, CAT/C/CR/30/4

predstavniki Ministrstva za pravosodje obvestili, da bo vprašanje obravnavano v okviru napovedane reforme Kazenskega zakonika RS, ki naj bi vseboval tudi osnutek definicije mučenja.

Sistem zaporov

61. Kjer je le mogoče, poskušam pri izvrševanju svojih nalog obiskati tudi prostore, ki so namenjeni odvzemu prostosti, vključno z zapori, prostori za začasen odvzem prostosti na policijskih postajah in prevzgojnimi zavodi. Mnenja sem, da je potrebno na področju človekovih pravic posebno pozornost posvetiti ravno najbolj ranljivim skupinam, ki nedvomno vključujejo tudi posameznike, ki jim je bila odvzeta prostost. Zato sem slovenskim oblastem hvaležen za njihovo velikodušno pomoč pri organizaciji mojih obiskov v teh prostorih.
62. Od ratifikacije Evropske konvencije za preprečevanje mučenja je OPM (Evropski Odbor za preprečevanje mučenja in nehumanega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja) izvedel že dva obiska Slovenije, enega v letu 1995 in drugega v letu 2001. Obe poročili OPM sta bili objavljeni s soglasjem Vlade. Oblasti so se na kritike iz poročil OPM odzvale s številnimi pojasnili in se hkrati zavezale k odpravi očitane pomanjkljivosti.
63. Trije največji slovenski zapori se nahajajo v Ljubljani, Mariboru in na Dobu. Mariborski zapor je bil zgrajen v 19. stoletju in po mojih podatkih predstavlja največji problem. Na splošno velja, da je prenatrpanost največji problem slovenskih zaporov, pri čemer je situacija najbolj kritična v Mariboru in na Dobu. V Kopru naj bi po navedbah oblasti nov zapor odprli leta 2003, kar bi zmanjšalo gnečo v preostalih zaporih.
64. Na mojo željo po obisku so se odzvali v največjem zaporu v državi - na Dobu, kjer sta me sprejela gospod Dušan Valentinčič, generalni direktor Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij in gospod Jože Podržaj, direktor Zapora Dob. Na tem mestu bi se jima rad zahvalil za toplo dobrodošlico in izvrstno sodelovanje, ravno tako pa tudi osebju Zapora Dob, ki me je sprejelo z odprtostjo in pripravljenostjo pomagati.
65. Kot sem izpostavil že ob mojem obisku, je mogoče opaziti tako dobre odnose, ki jih osebje vzdržuje z zaporniki, kot tudi njegova prizadevanja, da izboljša razmere v skladu s priporočili OPM.
66. Obenem bi pozval oblasti, da brez odlašanja sprejmejo ukrepe za številne probleme, ki kljub vsemu ostajajo. Zlasti bi rad poudaril prenatrpanost, s katero se soočajo zaporniki na Dobu. V nekaterih celicah, ki merijo 60 m², biva preko 10 zapornikov, kar nikakor ne ustreza evropskim standardom.
67. Nekateri zaporniki in predstavniki nevladnih organizacij so nam nadalje povedali, da je na v zaporih na voljo bistveno premalo delavnic, nezadostno pa je tudi zagotavljanje psihološke pomoči.
68. Želel bi pozvati oblasti k reševanju teh problemov in na splošno, da nadaljujejo z implementacijo priporočil OPM, z namenom zagotovitve vidnega napredka na področju razmer v zaporih.

IV. POLOŽAJ BEGUNCEV, PROSILCEV ZA AZIL IN MIGRANTOV

Obisk Centra za tujce pod okriljem Slovenske Policije v Postojni

69. Vsled kritikam, ki sta jih v preteklih letih na račun stanja v postojnskem Centru za tujce izrekala evropski Odbor za preprečevanje mučenja in Varuh človekovih pravic RS, je ekipa iz mojega urada omenjeni Center obiskala.²⁶ V skladu s spremembami režima sprejemanja tujcev je zdaj Center namenjen za kratkoročno nastanitev oseb, ki so v državi ilegalno in čakajo na prisilno odstranitev, oziroma tujcev, katerih identiteta ni znana. Center vključuje tudi oddelek s povečano stopnjo varnosti, ki se deloma prenavlja in v katerem so nameščeni posamezniki, za katere se domneva, da se utegnejo upirati prisilni odstranitvi.²⁷ V času obiska je bilo v centru 25 oseb, večinoma moških.
70. Dolžina bivanja v centru je zelo različna. Mnogi ostanejo le nekaj dni, nekateri pa tudi več mesecev. V skladu z zakonom sme bivanje trajati najdlje šest mesecev, z možnostjo podaljšanja za nadaljnjih šest mesecev. Večina je deportirana v njihove izvorne države, manjše število jih zaprosi za azil in nekateri dobijo dovoljenje za bivanje. Pri slednjih gre predvsem za osebe, ki prihajajo iz drugih držav nekdanje Jugoslavije in imajo v Sloveniji člane družine. Tiste, ki zaprosijo za azil, premestijo v center v Ljubljani, ki je namenjen prosilcem za azil. Osebe, pri katerih ne pride v poštev nobena izmed zgornjih možnosti, predvsem ker ne morejo pridobiti potrebnih dokumentov s strani njihovih veleposlaništev, imajo možnost, da zaprosijo za dovoljenje za začasno bivanje v Sloveniji in če se jim to dovoljenje podeli, zapustijo center. Oseba, ki je pridobila pravico do začasnega bivanja v Sloveniji, ima pravico do zdravstvenega varstva, pravico do osnovnih sredstev za preživljanje in pravico do pravne pomoči, katero osebno pozdravljam.
71. Center je bil prenovljen jeseni leta 2002 in, čeprav namen mojega obiska ni bil izvedba natančne preiskave razmer, je moja ekipa ugotovila, da je uresničenih več priporočil OPM-ja. Povišal se je npr. standard osnovnih razmer, redno se organizirajo aktivnosti, povečalo se je število osebja, informacije o možnostih nastanitve v centru, o možnih pritožbenih postopkih in o hišnem redu pa so zagotovljene v več jezikih.²⁸
72. Kljub tem izboljšavam, pa Center ostaja nezdravo okolje. Okolica je obdana z visokimi opečnatimi zidovi, okna so zapahnjena in dejavnosti na prostem so dejansko omejene na notranje dvorišče, ki ga obdajajo visoki zidovi in je pokrito z asfaltom. Center se nahaja na odročni lokaciji, nekaj kilometrov od centra Postojne, znotraj sklopa opuščenih vojaških poslopij. Nastanjeni smejo na dvorišče dvakrat dnevno, medtem ko je gibanje zunaj centra zelo omejeno. Po navedbah osebja smejo v praksi Center zapustiti le ženske, otroci in invalidne osebe, medtem ko moški ostajajo v Centru ves čas.
73. Med obiskom je bil ugotovljen tudi problem splošnejše narave, namreč, da zakonodaja ne zagotavlja hitre sodne obravnave odločitev o namestitvi oseb v Center oziroma o odreditvi

²⁶ Obiski so potekali v letu 2001. Glej: Poročilo Vladi RS o obisku Evropskega odbora za preprečevanje mučenja in nehumanega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja v Sloveniji, 18. december 2002, Doc. CPT/Inf (2002) 36; in Sedmo letno poročilo Varuha človekovih pravic RS, Junij 2002 (za leto 2001).

²⁷ Glej 53. – 55. člen Zakona o tujcih.

²⁸ Poleg tega so zaradi spoštovanja zasebnosti nastanjenih namesto odprtih tušev namestili kabine, popravili in prebarvali so sobe, na voljo so knjige in revije v več jezikih.

bivanja pod strožjim policijskim nadzorom znotraj Centra. Čeprav Center za tujce v zakonodaji ni opredeljen kot zapor ali priporni center, pa razmere, v katerih so zadržane bivaajoče osebe, jasno kažejo na omejitve prostosti, kot je opredeljena v členu 5 (1) (f) Evropske konvencije o človekovih pravicah.²⁹ Zato se morajo zagotoviti tudi jamstva določena v 5. členu.³⁰ Pri tem je najpomembnejše, da se vsakomur, ki je nastanjen v Centru, zagotovi pravica do postopkov, v katerih bo sodišče hitro odločilo o zakonitosti odvzema prostosti, kot to zahteva člen 5 (4) Konvencije.

74. Na podlagi Zakona o tujcih sprejme odločitev o namestitvi policija, oseba pa se lahko zoper to pritoži pri Ministrstvu za notranje zadeve. Po tem se lahko začnejo postopki na upravnem sodišču in na koncu na Vrhovnem sodišču RS.³¹ V zvezi s tem Komisar opozarja, da je po mnenju Evropskega sodišča za človekove pravice doba od 31 do 46 dni, potrebna za odločitev o izpustitvi pridržane osebe, ki čaka na izročitev v smislu člena št. 5(1)(f), predolga.³² Zato obstaja utemeljen dvom, da je postopek, kakršnega predvideva slovenska zakonodaja in ki zahteva upravno pritožbo, preden se oseba lahko pritoži na upravno sodišče,³³ v skladu z zahtevami po hitri sodni odločitvi o zakonitosti odvzema prostosti. Na razpolago bi morala biti tudi možnost sodne presoje zakonitosti odločitve v ustreznih časovnih intervalih.
75. To vprašanje sem tekom mojega obiska obravnaval z več sogovorniki, pri čemer mi je minister za notranje zadeve zagotovil, da bodo preverili skladnost zakona z Evropsko konvencijo in sprejeli potrebne ukrepe.

Begunci in prosilci za azil

76. Minister za notranje zadeve me je obvestil, da se je približno dva tisoč osebam iz Bosne in Hercegovine, ki so v državi skoraj deset let živeli pod začasno zaščito, leta 2002, ko je bil Zakon o začasnem zatočišču, dopolnjen tako, da tem osebam dovoljuje pridobitev pravic iz naslova stalnega prebivališča, položaj bistveno izboljšal. To je vsekakor hvalevreden razvoj z vidika iskanja trajne rešitve za položaj teh oseb. Do sedaj je ta status pridobila večina.³⁴
77. Poročano mi je bilo, da ostaja integracija oseb, ki jim je bil podeljen status begunca, nezadostna. Na podlagi Zakona o azilu iz leta 1999 naj bi Vlada Republike Slovenije izdala uredbo o integraciji, ki bi določala pravice in ugodnosti zagotovljene beguncem, kakor tudi ustrezne postopke implementacije, vendar to še ni izvedeno. To vprašanje sem obravnaval z

²⁹ 5. člen Konvencije, ki se nanaša na pravico do svobode in varnosti omejitve svobode med drugim definira tudi kot: »zakonit odvzem prostosti osebi z namenom, da bi ji preprečili nedovoljen vstop v državo, ali pripor osebe, proti kateri teče postopek za izgon ali izročitev.«

³⁰ Medtem ko Konvencija ne razloži, kaj tvori »odvzem prostosti« znotraj pomena tega člena, sodna praksa Sodišča pripisuje velik pomen razlikovanju med odvzemom prostosti in omejitvami svobode gibanja, določenimi v 2. členu Protokola. Sodišče se je opredelilo, da mora biti pri ugotavljanju, ali je bila nekomu odvzeta prostost v smislu 5. člena, izhodišče njegova dejanska situacija, ob kateri je potrebno upoštevati več meril, kot so: vrsta, trajanje, učinki in način izvajanja obravnavanih ukrepov.

³¹ Pravna podlaga za to je v 157. členu Ustave RS in določbah Zakona o upravnem sporu iz leta 1997, ki zagotavljajo sodno zaščito v upravnem sporu ne le zoper odločitve državnih oblasti, temveč tudi zoper njihova ravnanja.

³² Glej *Bouamar v Belgium*, A 129, para. 63 (1988).

³³ Če mora oseba izčrpati upravno sredstvo, preden ima možnost dostopa na sodišče, se upoštevna doba začne v trenutku, ko se s primerom seznanijo upravni organi. Glej *Sanchez-Reisse v Switzerland*, A 107, para. 54 (1986).

³⁴ Do 9. oktobra 2003 je status pridobilo 1975 oseb.

ministrom za notranje zadeve, ki me je seznanil, da delo še poteka in pričakuje se, da se bo zaključilo v bližnji prihodnosti.

78. Opozorili so me tudi na dejstvo, da predpisi, ki določajo pravice prosilcev za azil, ostajajo restriktivni na področju izobraževanja in zdravstvenega varstva, kar, glede na relativno dolge azilne postopke, predstavlja resen problem. Pravica do izobrazbe je omejena zgolj na osnovno izobrazbo, zdravstvene storitve pa na nujno zdravstveno oskrbo, brez določb za osebe s posebnimi potrebami. Vladi predlagam, da nadaljuje z reformo teh določil, v skladu s priporočili Visokega komisarja Združenih narodov za begunce.

V. POLOŽAJ NEKATERIH RANLJIVIH SKUPIN

Trgovina z ljudmi

79. Slovenija je z ozirom na trgovino z ljudmi primarno tranzitna oziroma ciljna država, vendar so tako predstavniki nevladnih organizacij kot Vlade potrdili, da je Slovenija, v manjšem obsegu, tudi država izvora. Žrtve so predvsem ženske in dekleta iz Ukrajine, Moldavije, Romunije, Bolgarije in Ruske federacije, s katerimi se trguje z namenom spolnega izkoriščanja v zahodni Evropi ali Sloveniji.
80. Lahko sem opazil, da oblasti priznavajo obstoj tega problema in so v procesu okrepitve svojih prizadevanj za preprečevanje trgovine. Vlada je leta 2002 ustanovila delovno skupino za obravnavanje trgovine z ljudmi in tihotapljenje. Minister za notranje zadeve je izjavil, da se v kratkem pričakuje sprejem obsežnega načrta ukrepov proti tihotapljenju in da je v teku postopek izvedbe potrebnih sprememb zakonodaje, ki se nanaša na zaščito žrtev in prič in na vključitev definicije kaznivega dejanja trgovine v Kazenski zakonik.³⁵ Močno podpiram čimprejšnji sprejem takih določb, ki jih je potrebno dopolniti tudi z določbami o usposabljanju pristojnih oblasti in dodelitvi sredstev potrebnih za pomoč žrtvam in njihovo zaščito.

Invalidne osebe – obisk socialne ustanove v Lukavcih

81. Ekipo iz mojega urada je obiskala socialno ustanovo za invalidne osebe v Lukavcih, v katerem je trenutno nastanjenih 284 odraslih duševno bolnih in duševno prizadetih oseb. Ekipo so sprejele gospa Stanka Vozlič, direktorica, gospa Metka Močnik, glavna sestra in gospa Nada Balažic, vodja osebja. Želel bi se zahvaliti za odlično sodelovanje, ki so ga med obiskom nudili moji ekipi.
82. Direktorica je pojasnila, da so v instituciji v zadnjih letih sprejeli nov pristop, ki temelji na usposabljanju nastanjenih oseb z namenom, da bi dosegli večjo stopnjo osebne neodvisnosti in avtonomije. Razvili so individualne programe glede na stopnjo nezmožnosti osebe. Mnogi od varovancev opravljajo določena dela v zavodu, npr. s pomočjo pri dejavnostih institucije ali gojenju rastlin. Cilj je omogočiti tolikim varovancem, kot je le mogoče, da začnejo živeti

³⁵ Čeprav trenutno ni predpisa, ki bi izrecno prepovedoval trgovino, slovenska kazenska zakonodaja vsebuje določbe, ki se lahko uporabijo za kaznovanje trgovanja.

izven institucije v okolju, podobnem domačemu. Gospod Davor Dominkus z Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, ki je spremljal ekipo med obiskom, je pojasnil da gre za del nacionalnega programa, katerega cilj je zmanjševanje ustanov, ki so prevelike in prevzemanje individualnega pristopa k pomoči invalidnim osebam.

83. Novi pristop je resnično hvalevreden in v tej instituciji je bilo zaradi predanosti in strokovnosti osebja doseženo že veliko. Vendar pa je direktorica pripomnila, da je pomanjkanje ustreznih sredstev oviralo izvedbo številnih drugih ukrepov. V zvezi s tem pozivam oblasti, da dodelijo ustrezna sredstva za uresničitev teh ukrepov, ki so v skladu s 15. členom spremenjene Evropske socialne listine v zvezi s pravico invalidnih oseb do samostojnosti in vključevanja v družbo.
84. Med obiskom je ekipa izrazila zaskrbljenost nad nedavnimi poročili nevladnih organizacij, ki so navajala, da sta bila v ustanovi dva moška priklenjena na postelji za priklepanje.³⁶ Direktorica je priznala, da so dva moška, ki trpita za hudimi duševnimi motnjami v preteklosti v nočnem času res držali na posteljah za priklepanje, vendar so s to prakso v aprilu 2003 prenehali. Za enega izmed njiju se je za alternativno rešitev izkazala uporaba ograjene postelje, za drugega pa so za spanje uredili poseben prostor, ki je povezan s sobo, kjer so on in ostali običajno nastanjeni. Čeprav je ta prostor dejansko soba za osamitev, bi želel pohvaliti način, kako ga je osebje uredilo. Tla so bila pokrita z debelimi žimnicami, v njej je okno in zadosten odprt prostor med stenami in stropom v izogib občutku zaprtega prostora. Soba je prebarvana svetlomodro in na stenah so obešene slike. Soba je bila zaprta z nizko zapornico, ki je še nadalje pripomogla k odpravi občutka zaprtega prostora. Kljub temu pa je potrebno poudariti, da se oseb ne sme držati v osami daljša časovna obdobja in bi zato želel spodbuditi nadaljnja prizadevanja za iskanje najboljše možne rešitve, ki bi zagotovila varnost, dobro počutje in dostojanstvo te osebe. Pozdravljam prenehanje uporabe postelj za priklepanje, ki jih je Odbor za preprečevanje mučenja in nehumanega in ponižujočega ravnanja označil za »nesprejemljive v moderni psihiatriji.«

VI. SOCIALNE IN DELAVSKE PRAVICE

85. Predstavniki sindikatov delavcev so me opozorili na določene probleme, ki se nanašajo na socialne in delavske pravice. Te sem nato obravnaval z ministrom za delo, družino in socialne zadeve. Tisoče oseb, predvsem žensk, je izgubilo svoje delo v tekstilni industriji in je zdaj nezmožno najti delo, deloma zaradi nenaklonjenosti delodajalcev do zaposlovanja starejših žensk. Dolgoročna nezaposlenost tem osebam preprečuje, da bi zbrale zadostno pokojnino, kar jih zaradi nizke stopnje starostnih pokojnin izpostavlja resni nevarnosti revščine. Za spoštovanje pravice do ustreznega varstva pred revščino in socialno izključenostjo starejših³⁷ je potrebno v zakonodajo vključiti ukrepe, s katerimi se npr. omogoči prekvalifikacija, in uvesti izrecne prepovedi diskriminacije na podlagi starosti. Sindikati so me tudi seznanili, da številni delodajalci ne zagotavljajo minimalne plače, ki je določena z zakonom in ki trenutno znaša 450 eurov mesečno ter da prihaja do primerov neizplačevanja plač, zlasti pri mladih. Na možnost iskanja učinkovitega zadoščenja za takšne kršitve delovne zakonodaje negativno

³⁶ Za natančnejšo obravnavo o tej zadevi glej: Postelje za priklepanje – nehumano in ponižujoče ravnanje v štirih državah pristopnicah k EU, Mental Disability Advocacy Centre, 2003, str. 48-51.

³⁷ 30. člen spremenjene Socialne listine

vpliva dolžina sodnih postopkov, ki po besedah predstavnikov sindikatov trajajo najmanj dve leti. Razveselil me je podatek, da nova kolektivna pogodba, ki je bila podpisana v maju 2003, uvaja možnost uporabe mediacije v takšnih primerih. Kot je poudaril minister, je pomembno te nove možnosti podpreti in o njih ozaveščati.

ZAKLJUČKI IN PRIPOROČILA

86. Slovenija je od svoje včlanitve v Svet Evrope leta 1993 dosegla hvalevredne rezultate na področju promocije in zaščite človekovih pravic. Poleg tega je očitno, da oblasti ostajajo zavezane k doseganju najvišjih standardov na področjih, kjer problemi še ostajajo. V pomoč slovenskih oblastem pri doseganju njihovih ciljev, Komisar, na podlagi 8. Člena Resolucije št. (99) 50, priporočila sledeče:

- da se bistveno okrepi sistem zaščite manjšin s ponovno preučitvijo koncepta avtohtonih in neavtohtonih manjšin in vključitvijo skupin oseb, ki izvirajo iz drugih delov nekdanje Jugoslavije v skupine oseb, za katere velja Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin;
- da se izvedejo ukrepi za zagotovitev učinkovitega izvajanja nacionalnih programov za izboljšanje položaja Romov na lokalni ravni in zagotovitev dostopa romskim otrokom do enake izobrazbe kot je zagotovljena ostalim otrokom;
- da se bistveno okrepijo prizadevanja za boj proti diskriminaciji s strožjo anti-diskriminacijsko zakonodajo, ratifikacijo 12. Protokola k Evropski konvenciji o človekovih pravicah in zagotovitvijo popolnega prenosa direktiv EU o enakopravnosti v zakonodajo;
- da se nemudoma zagotovi ureditev položaja oseb, izbranih iz registra stalnih prebivalcev na način, ki ga je predpisalo Ustavno sodišče;
- da se resno razmisli o priporočilih Varuha človekovih pravic za iskanje rešitve položaja najemnikov denacionaliziranih stanovanj;
- da se izvedejo ukrepi za skrajšanje sodnih postopkov, med drugim tako, da bi pritožbena sodišča sama proučila kazenske primere, brez vračanja na sodišča prve stopnje in s povečanjem dostopa do postopkov mediacije;
- se preoblikuje sestavo komisij za pritožbe, ki so pristojne za preiskovanje primerov zatrjevanih kršitev s strani policistov, na način, da bi bila zagotovljena neodvisnost teh komisij;
- da se zagotovijo hitro sodno odločanje pri odločbah, ki se nanašajo na namestitve oseb v centrih za tujce;
- da se okrepi družbena integracija oseb, ki jim je bil priznan status begunca in zagotovi zadosten obseg pravic prosilcem za azil, zlasti na področju zdravstvenega varstva in izobraževanja;
- da se okrepijo prizadevanja usmerjena v boj proti trgovini z ljudmi;

- da se razporedijo ustrezna sredstva za nadaljevanje reforme ustanov za invalidne osebe;
- da se izvedejo ukrepi za zagotovitev enakega dostopa do zaposlitve za vse, še posebej starejše, ženske in Rome, da se okrepi nadzor nad izvajanjem delovne zakonodaje, vključno s tisto, ki se nanaša na minimalne plače in zagotovi hitro zadoščenje žrtvam teh nepravilnosti.